

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

NIKOLA CIK, MAŠA ZAMLJAČANEC, ROBERT ČIMIN. *PLEMENKA, MAPA SAKRALNO-VINSKE TEMATSKE RUTE KROZ PODRAVINU, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2021., 199 STR.*

Muzej grada Koprivnice objavio je publikaciju *Plemenka* koja predstavlja svojevrsan vodič kroz više segmenata podravskog kraja. Pogled je to na podravsku povijest i kako ona oblikuje ne samo kraj, nego i manifestacije koje se održavaju, zatim sakralne objekte kao izvorišta pučke pobožnosti i naposljetku, rad nastoji otkriti široj javnosti sve uspješniju proizvodnju vina u vinarijama Podravine koja se nastoje probiti na domaćem i stranom tržištu. Pod uredništvom Roberta Čimina koji je ujedno i jedan od triju autora tekstova u publikaciji uz Nikolu Cika i Mašu Zamljačanec, vodič donosi i niz fotografija koje su ustupili Ivan Nemet, Petar Feletar, Valentino Štefanek, Ivan Brkić, Marko Posavec, Goran Vranić, Dalibor Vugrinec i Goran Šfarek, te fotografije i slike iz zbirke Muzeja grada Koprivnice, Turističke zajednice Koprivničko-križevačke županije, Turističke zajednice područja Dravski peski, i Vinarija Kostanjevec, Pomona, Coner, Matočec i Šipek. Publikacija dolazi u tvrdom uvezu praktičnog formata od dvije stotine stranica s kartom Podravine na kojoj su naznačena sva mjesta i lokaliteti navedeni u vodiču. Ujedno je i dvojezična publikacija prevedena na engleski jezik uz pomoć Tine Zgorelac. Vrlo visoka naklada od 5 tisuća primjeraka omogućit će izdavaču i partnerima na projektu da publikacija dođe do širokog kruga čitatelja.

Publikacija je plod projekta »Vinski folklor kao povijesni identitet Podravine i Pomurja« – *reVITALIZE*, koji je za svoj zadatak uzeo proučavanje i oživljavanje vinskog folkloru u regiji, te brendiranju i promociji podravskog vina kao lokalnog proizvoda koji se može proširiti i van granica Hrvatske. Stoga, ovaj vodič nudi jedan multiperspektivan pregled baštine Podravine, koju autori otvaraju s kratkim geografsko-povijesnim pregledom regije ističući njezinu povijesnu posebnost kao što je njena uloga u Vojnoj krajini i prirodne posebnosti kao što su rijeka Drava, Đurđevački pijesci, šuma Repaš i mnogi drugi. Zatim, tekst nam pruža i povijesni pregled Crkve i vinogradarstva u Podravini koji otkriva na kojim zasadama vinogradari Podravine danas temelje svoj uspješni rad. Vodič je koncipiran tako da se predstave naselja od posebnog kulturnog i povijesnog značaja, sakralni objekti te vinarije u kojima se proizvode različite vrste vina, kao što je to *Plemenka* za koju je utvrđeno da je jedna od autohtonih sorta vinove loze u Podravini, te je zbog toga dala naslov ovom tekstu. Vodič započinje s povijesti Rasinje, čiji su prepoznatljiv simboli ostaci Opojgrada, dvorac obitelji Inkey te vinarija Kostanjevec u obližnjem naselju Lukovec. Slijedi povijest slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice, i njenih crkva sv. Nikole i sv. Antuna Padovanskog, kao i povijest arheološkog lokaliteta Kamengrada kod Starigrada. Što se tiče koprivničke gastronomske ponude, autori ističu dva restorana unutar Podravkinog rekreativnog centra (PRC) Klet i Štagelj koji nude domaća podravska jela te obiteljsku vinariju Pomona. Nedaleko od Koprivnice, nalazi se i imanje Sunčano selo Jagnjedovec obitelji Hećimović gdje se mogu razgledati tradicionalne podravske kleti, etnografska zbirka strojeva, alata te sportska igrališta, vidikovac, ribnjak, koral i gospodarske zgrade. Autori vodiča nas dalje vode u Virje, predstavljajući povijest naselja i župne crkve sv. biskupa Martina te u Molve gdje je opisana župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. U ovome djelu opisana je i vinarija Coner koja se nalazi u mjestu Jabučeta na obroncima Bilogore. Đurđevac je iduća postaja na mapi sakralno-vinske tematike, s naglaskom na utvrdu Stari grad u kojoj je danas smješten Muzej grada Đurđevca i Galerija Stari grad, a koja pod svojim krovom ima pivnicu i restoran. Uz priču o povijesti Đurđevca opisana je župna crkva sv. Jurja te vinarija obitelji Matočec. Naposljetku, ovaj dio publikacije završava s mjestima Kloštar Podravski sa ostacima utvrde Gorbonok i franjevačkog samostana sv. Stjepana na čijem mjestu se danas nalazi župna crkva te opće informacije o povijesti sela Kozarevac i vinarijom Šipek koje se nalazi između ova dva naselja.

Kako bi vodič upoznao potencijalne goste izvan Podravine o događajima tijekom godine, *Plemenka* opisuje i manifestacije u mjestima diljem Podravine, koja se protežu od kulturno-povijesnih; poput dana muzeja i galerija, do onih vezanih uz pučke pobožnosti, obilježavanja dana gradova i ostalih mjesta i sličnih prigodničarskih, blagdanskih festivala i manifestacija. Naposljetku, publikacija sadrži popis muzeja i galerija gdje se gosti mogu bolje upoznati s poviješću i kulturom podravskog kraja: Muzej grada Koprivnice, Galerija Koprivnica, Galerija Mijo Kovačić i AK galerija u Koprivnici, Muzej prehrane Podravka, Galerija skulptura Ivan Sabolić u Peterancu, Galerija Ivan Večenaj u Goli, Galerija naivne umjetnosti i Galerija Josip Generalić u Hlebinama, Zavičajni muzej u Virju, Galerija Ivan Lasković Croatia u Batinskama, Zavičajni muzej u Kalinovcu i na kraju, Muzej grada Đurđevca i Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci. Vodič sadrži i servisne informacije o turističkim zajednicama, muzejima i galerijama, vinarijama i smještajnim objektima.

Cijela publikacija je obilato popraćena fotografskim materijalom koji prati tekst, prikazujući naselja, crkve, vinarije, ljude i običaje, tako pozivajući potencijalne goste da uzmu u ruke ovaj vodič i kroz kartu Podravine koja je dio ove knjige, a na kojoj su označeni svi lokaliteti spomenuti u samoj knjizi. Tako autori potiču čitatelje da kroz tekstove upoznaju ponudu vina te kulture i povijesne baštine Podravine. Publikacija može poslužiti kao praktični vodič za organizaciju izleta u Podravinu. Kao nedostatak publikaciji mogu spomenuti da uz fotografije nedostaju opisi što se na samom slikovnom materijalu nalazi, jer se često fotografije ne poklapaju s tekstovima pored kojih stoje. Ovaj vodič dio je projekta *reVITALIZE* pokrenutog 2021. godine s ciljem obnove jednog djela Muzeja grada Koprivnice i izgradnje i opremanju eko-kuće u Tótszentmártonu u Mađarskoj, te da oživi vinski folklor u Podravini i Pomurju. Organizacijom aktivnosti poput izložba, predavanja, stručnih konferencija i sličnih događaja vezanih uz vinski folklor nastoji se postaviti podravsku regiju na kartu vinskog turizma u Europi. U vezi s time, ova mapa sakralno-vinske, ali i kulturno povijesne tematike sjajan je rezultat projekta kroz kojeg zainteresirana javnost može otkriti čari Podravine.

Dorian KOŠUTA

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP ROMI U PODRAVINI I NJIHOVO STRADANJE U DRUGOM SVJETSKOM RATU, GALERIJA MIJO KOVAČIĆ, KOPRIVNICA, 8. TRAVNJA 2022.

Dana 8. travnja 2022. godine održan je znanstveno-stručni skup na temu *Romi u Podravini i njihovo stradanje u Drugom svjetskom ratu*. Skup su organizirali Muzej grada Koprivnice i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar uoči 81. obljetnice otvaranja logora Danica i Svjetskog dana Roma koji se obilježio na sam dan skupa. Na skupu je sudjelovalo jedanaest izlagača koji su predstavili teme ponajviše s područja povijesti, te dvije teme s područja etnologije i povijesti umjetnosti. Stručno-znanstveni skup bit će popraćen zbornikom radova koji će biti objavljen do sljedeće obljetnice logora Danica. Skup su otvorili ravnatelji organizatorskih institucija Robert Čimin iz Muzeja grada Koprivnice i Željko Holjevac s Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar koji je naglasio kako su teme o povijesti Roma slabo zastupljene u historiografiji, a pogotovo u pogledu Drugog svjetskog rata, tijekom kojeg su najviše proganjani. Time je naglasio važnost organiziranja ovog skupa te izrazio pohvalu Muzeju grada Koprivnice na inicijativi. Sudionike skupa pozdravili su predsjednik Vijeća romske nacionalne manjine Koprivničko-križevačke županije Franjo Horvat i predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista grada Koprivnice Rade Prosenjak.

Prvo izlaganje održao je povjesničar Hrvoje Petrić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji je govorio o starijoj povijesti Roma u Podravini i tako dao doprinos poznavanju njihove povijesti. Prije svega, predstavio je prvi spomen Roma na ovom području u 16. stoljeću, a onda i njihov doprinos izgradnji, opremanju i popravcima utvrda u podravskom dijelu Vojne krajine. Predstavio je podatke o Romima zabilježenim na popisima vojnika koprivničke utvrde. Izlaganje je završio predstavljanjem pravnih okvira kojima su hrvatski vladari i Hrvatski sabor naredili progone Roma u ranom novom vijeku, a koji su se intenzivirali od 17. stoljeća nadalje. Slijedilo je izlaganje etnologinje Vesne Peršić Kovač o svakodnevnom životu Roma u Podravini. Prikazala je život Roma, njihove običaje, predmete

i sve to popratila fotografskim materijalom koji se čuva u zbirkama Muzeja grada Koprivnice. Izlaganje je pokazalo kako se svakodnevica Roma i lokalnog stanovništva nije mnogo razlikovala. Zatim je govorila povjesničarka umjetnosti Helena Kušenić koja je predstavila Rome u naivnoj umjetnosti u djelima slikara: Ivana Generalića, Josipa Generalića, Martina Mehkeka, Josipa Horvata-Ždalskog, Nade Švegović Budaj, te skulpturama Mije Kuzmana i Ane Puškaš. Posebno je naglasila rad Milana Horvata, Roma koji je svojim skulpturama prebacio Rome iz objekte umjetnosti, u stvaratelje umjetnosti.

Drugu sesiju otvorio je povjesničar Filip Škijan koji je predstavio svoja istraživanja na temu stradanja Srba i Roma, dviju grupa najviše stradali u logorima Nezavisne Države Hrvatske. Za podravski kraj, ponajbolji primjer je Pitomača u kojoj su obje grupacije bile u značajnom broju zastupljene, a koje se mogu istraživati kroz arhivsko gradivo koje se čuva u Hrvatskom državnom arhivu. Ujedno je predstavio i problematiku istraživanja povijesti Roma u Drugom svjetskom ratu, što je ujedno postalo i lajtmotiv ovog skupa, a to je da se radi o vrlo složenoj naravi istraživanja radi činjenice totalitarnosti zločina nad Romima. Posljedično svjedoci genocida nisu preživjeli rat, pa je time otežana rekonstrukcija identiteta stradale populacije. Povjesničar s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Goran Hutinec predstavio je teoriju i praksu rasnih zakona u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te njihova pravna, povijesna i kulturna polazišta i temelje. Temu koja je jako zainteresirala sudionike skupa predstavio je viši kustos Javne ustanove Spomen područje Jasenovac Đorđe Mihovilović, a nosi naslov *Slučaj Hrastina – primjer distorzije romskog stradanja u Drugom svjetskom ratu*. Slučaj je to zamjene identiteta jedne artistske skupine iz Njemačke pod vodstvom braće Winter, koja je zbog svojih njemačko-židovskih prezimena krivo zabilježena kao židovska. Istina je da se radi o romsko-sintskoj skupini koja je stradala u noći s 24. na 25. travnja 1945. godine od strane ustaša. Posljednja tema u drugoj sesiji bila je *Razvoj kulture sjećanja na genocid nad Romima na primjeru Jasenovca* povjesničarke i sociologinje Bibijane Papo Hutinec. Predstavila nam je razvoj komemoracije stradanja Roma usporedbom sa socijalističkom Jugoslavijom i novim komemorativnim praksama u Republici Hrvatskoj.

U posljednjoj sesiji prevladavale su teme iz podravske prošlosti. Nju je otvorio viši znanstveni suradnik Instituta za društvene znanosti Ivo Pilar Danijel Vojak izlaganjem *Romi u Podravini i njihovo stradanje u Drugom svjetskom ratu*. U svojem izlaganju predstavio je proces deportacije Roma iz Podravine u logore Danica i Jasenovac, te proces oduzimanja romske imovine. Naglasio je da u kontekstu troknjižja koje je objavio Zdravko Dizdar, za Rome Danica bila tranzitni logor iz kojeg su dalje slani u logore kao što su Jasenovac, Jadovno i Slana na Pagu. Kao što je već spomenuto, i Danijel Vojak naglasio je problematiku svojih istraživanja radi gotovo potpunog uništenja predratne romske populacije na prostorima Podravine i Hrvatske. Povjesničar iz Koprivnice Vladimir Šadek govorio je o okolnostima u kojima je osnovan logor Danica te o političkim i gospodarskim prilikama u Podravina na početku Drugog svjetskog rata, odnosno u doba stvaranja Nezavisne Države Hrvatske. Pritom je spomenuo ulogu lokalnih ustaških činovnika koji nisu u svim slučajevima dopuštali odvođenje svojih sugrađana u ustaške logore. Temu *Romi zatočeni u logoru Danica u Koprivnici* predstavio je povjesničar Nikola Cik. U izlaganju je istaknuo nekoliko pojedinačnih slučajeva gdje su istraživači mogli dosta jasno utvrditi identitet dvojice Roma iz logora Danica i njihovu sudbinu nakon odlaska iz njega. U skladu s već više puta izrečenim poteškoćama oko rekonstrukcije identiteta stradali, predstavio kako se mogu istraživati biografije zatočenih Roma na temelju podataka iz matičnih knjiga. Posljednje referat na skupu održao je nezavisni istraživač Vladimir Miholek s temom *Romi na području Đurđevca tijekom Drugog svjetskog rata* naglasivši podjelu predratne romske populacije na Rome drobne kovače i Rome koritare. Dvije skupine razlikovale su se po svojoj svakodnevici, prije svega u vrlo visokom stupnju integriranosti Drobni kovača, koji su se upravo zbog svoje povezanosti s lokalnim podravskim stanovništvom uspjeli u većoj mjeri preživjeti progone tijekom rata, dok su Romi koritari ostali vjerni tradicionalnijim oblicima romskog života te tako bili i mnogo više proganjani od ustaških vlasti.

Na kraju svake sesije razvila se vrlo aktivna i sadržajna rasprava između izlagača i publike. Posebno je naglašena dobra organiziranost samog stručno-znanstvenog skupa, kao i kvaliteta svih izlaganja predstavljenih na skupu. Tematika skupa jedan je vrlo vrijedan istup u istraživanju marginaliziranih skupina u hrvatskoj historiografiji, a pogotovo historiji romske nacionalne manjine, čija specifična povijest predstavlja izazov za istraživače. Muzej grada Koprivnice postavio je čvrste temelje obiljež-

vanja stradavanja u logoru Danica, te će sva daljnja istraživanja biti uspješan doprinos istraživanju povijesti marginaliziranih. Upravo je povijest marginaliziranih jedan od posljednjih trendova svjetske historiografije, pa je i ovaj skup sjajan doprinos razvoju hrvatske historiografije.

Dorian KOŠUTA

EKONOMSKA I EKOISTORIJA: ČASOPIS ZA GOSPODARSKU POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA, VOL. XVII., BROJ 17, GLAVNI UREDNIK HRVOJE PETRIĆ, DRUŠTVO ZA HRVATSKU EKONOMSKU POVIJEST I EKOISTORIJU, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, ZAGREB - SAMOBOR, 2021., 224 STR.

Izdanje *Ekonomске i ekohistorije* za 2021. godinu izlazi s tematskim brojem koji se bavi izabranim primjerima poplava u srednjoj i jugoistočnoj Europi od 19. do 21. stoljeća, uz napomenu kako jedan rad donosi podatke i o dvije ranije poplave u Češkoj iz 15. i 18. stoljeća. Sedamnaesti broj pod uredništvom glavnog urednika Hrvoja Petrića donosi sedam izvornih radova, šest preglednih radova, jedan stručni rad i jedan nekrolog. Naposlijetku, u ovom broju objavljeno je i jedanaest prikaza novih knjiga pretežno objavljenih tijekom prošle godine.

Tematski dio *Ekonomске i ekohistorije* o poplavama u srednjoj i jugoistočnoj Europi otvaraju Zlata Živaković-Kerže i Marija Benić Penava preglednim radom o poplavama Drave i Save u 19. stoljeću kroz kronike franjevacā, sa zaključkom kako su pokušaji da se rijeke ukrote urodile plodom tek u 20. stoljeću. Rad je popraćen usporednim tabličnim prikazom poplava rijeka Save i Drave koje su ostale zabilježene u franjevačkim zapisima, te fotografijama samih samostana i gradova Osijeka i Slavenskog Broda. Hrvoje Petrić i Nikola Cik u radu na engleskom jeziku donose izvorni znanstveni rad kao prinos poznavanju velike dravske poplave 1827. godine, na prostoru koji obuhvaća gornji tok Drave od Maribora, sve do ušća u Dunav. Time rad predstavlja poseban prilog istraživanju klimatskih promjena i istraživanju rijeke Drave čitavim njenim tokom. U radu autori donose i fotografije odabranih povijesnih izvora koji govore o samoj poplavi te tablicu s kronologijom nastanka i tijeka poplave. Preglednim radom o poplavama u Brodskoj Posavini 1878. godine, Krešimir Škuljević kroz arhivsku građu i periodiku istražuje ne samo prirodnu katastrofu, već i međudnos lokalnih vlasti s nadređenim civilnim institucijama tijekom procesa integracije dijelova Vojne krajine s Požeškom županijom. Rad je popraćen tabličnim prikazima materijalnih i novčanih troškova sanacije štete koju je rijeka Sava nanijela pogođenom području. Poplave u doba bana Khuena-Héderváryja istražili su Zvezdana Sikirić Assouline i Filip Šimetin Šegvić. Izvornim znanstvenim radom istražene su velike poplave Save, Kupe, Dunava i Drave u ožujku i travnju 1895. godine. Naglasak je stavljen na djelotvornost vlasti bana Khuen-Héderváryja te prikladne i znalačke reakcije službenih organa da se suzbije veća materijalna i ljudska šteta. Najpoznatija zagrebačka poplava, ona iz 1964. godine obrađena je u radu Nikoline Šimetin Šegvić i Ivice Šute u kojem se analizira reakcija gradskih i republičkih vlasti na sanaciju štete, pomoć unesrećenim građanima i planiranju brzog izvršenja radova na novom savskom nasipu. Hrvoje Pavić obradio je reakcije na poplavu Dunava s hrvatske strane koja se dogodila tijekom proljeća i ljeta 1965. godine s naglaskom na područje Kopačkog rita koje je obrađeno iz perspektive ekohistorije, te kombinata Belje i Vukovara koji su analizirani iz perspektive ekonomske historije. To je sjajno objedinilo temu ovog broja i temu časopisa općenito.

Ema Pašić i Dina Pašić iskoristile su poplave rijeka Miljacke i Željeznice 1968. godine kako bi analizirale sraz između prirode i urbaniziranog prostora oko dviju rijeka u kontekstu ubrzanog ekonomskog razvoja grada Sarajeva tijekom druge polovine 20. stoljeća. U preglednom radu prema navodima autora Ive Mišura, prvi puta su popisane sve poplave na području grada Metkovića od 1871. do 2013. godine donijete u tabličnom prikazu poplava uz popratnu analizu samih poplava i reakcija vlasti na sanaciju štete koje su poplave donijele. Hibridnim pristupom koji spaja izvorni znanstveni rad s osobnim doživljajima i sjećanjima, Jelena Mrgić u radu na engleskom jeziku govori o selu Bežanija koje je danas dio Novog Beograda te kako je ono kroz svoju povijest bilo oblikovano silama prirode i naporima čovjeka da to naplavno područje Save učini svojim domom. Najrecentnije poplave rijeke Vltave anali-

zira Nikola Ostojčić, čiji rad počinje s povijesti poplava rijeke Vltave u 15. i 17. stoljeću, ali s naglaskom na dvije poplave 2002. i 2013. godine. Iako Vltava stoljećima svojim poplavama ugrožava stanovništvo okolnog kraja, ona ostaje snažan simbol češkog nacionalnog ponosa i baštine, i tako biva primjerom konstantnog dijaloga između čovjeka i prirode.

Rubriku ostalih radova ovog broja *Ekonomске i ekohistorije* otvaraju rezultati anketnog istraživanja Marte Hamzić i Borne Fuerst-Bjeliša o percepcijama svoje okoline u srednjoj Lici u kojem zaključuju kako ruralno stanovništvo svjedoči sve većem pošumljavanju tog kraja, dok stanovnici Gospića kao urbanog središta posjeduju veoma heterogena razmišljanja o svom kraju. Kako je željeznica oblikovala Hrvatsko Zagorje, industrijalizaciju i urbanizaciju tog kraja te sam okoliš donose nam Martina Jakovčić i Josip Kajinić. Razvoj Hrvatskog Zagorja bio je uvjetovan ne samo izgradnjom željeznice, već i neposrednom blizinom glavnom gradu i pravcima koji su povezivali srednju s jugoistočnom Europom. Mira Kolar-Dimitrijević transkribirala je pismo Ivana Kovačića Međimurca koje je on poslao Stjepanu Radiću, datirano 1921. godinom u kojem predlaže osnivanje jedne centralne gospodarske organizacije koja bi mogla biti od pomoći hrvatskom seljaku da bolje živi. To pismo moglo je poslužiti kasnije Rudolfu Bičaniću da tijekom sredine tridesetih godina 20. stoljeća koncipira Gospodarsku slogu, organizacije za otkup i izvoz žita i mesa u inozemstvo. Povodom 80. obljetnice života akademika Dragutina Feletara, Hrvoje Petrić predstavlja biografsko-bibliografski prinos dugogodišnjem radu tog znanstvenika na području ekonomske povijesti u kojem je akademik Feletar dao zapažen prinos u istraživanju gospodarske povijesti sjeverozapadne Hrvatske. Autor ističe nekoliko značajnih priloga povijesti bankarstva, rudarstva, industrije, cehova, zadruga, komunalnih i elektrifikacijskih djelatnosti te tiskarstva i komunikacija u podravskom i međimurskom kraju te u popratnom materijalu donosi se niz fotografija iz života Dragutina Feletara. I naposljetku, Drago Rokсандić u nekrologu za profesora emeritusa Mithada Kozličića predstavlja život i djelo ovog značajnog znanstvenika Jadranskog mora, predstavljajući njegov rad u područjima kartografskih istraživanja, materijalne kulture moreplovstva i brodovlja te historijske demografije Jadrana.

U ovom broju *Ekonomске i ekohistorije* nalaze se i sljedeći prikazi knjiga; Nikola Ostojčić prikazao je knjigu Lydije Barnett, *After the flood. Imagining the global environment in early modern Europe*. Hrvoje Petrić prikazao je zbornik radova *Značenje krajolika* objavljenog 2021. godine. Isti autor izradio je i osvrt na tri naslova iz posljednje tri godine u kojem je ukratko dao osnovne informacije o novim izdanjima knjiga: *Podrijetlo: kako je povijest zemlje stvarala povijest čovjeka* (Lewis Dartnell), *O vremenu i vodi: je li kasno da spasimo svijet?* (Andri Snar Magnason) i *Walden – život u šumi* (Henry David Thoreau). Zbornik radova *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje* prikazao je Hrvoje Pavić. Zlata Živaković-Kerže prikazala je djelo Đure Benića i Marije Benić Penava *Ekonomska misao u starom i srednjem vijeku*. Značaj malog ledenog doba obrađenog u knjizi Philippa Bloma, *Nature's Mutiny: How the Little Ice Age of the Long Seventeenth Century Transformed the West and Shaped the Present* prikazao je Lajos Rácz. Mislav Radošević prikazao je knjigu Thomasa Fleischmana *Communist pigs: an animal history of East Germany Rise and Fall*. Petra Somek prikazala je pozamašnu etnološku monografiju Josipa Tomca, *Virje – narodni život i običaji*, koja je izašla s popratnim tekstovima Dragutina Feletara, Jože Horvata i Anđele Frančić. *UNESCO – vodič kroz svjetsku baštinu*, urednice Petre Somek prikazuje Dragutin Feletar. Povijesni pregled grada Daruvara u knjizi Vjenceslava Herouta i Željka Karaule, *Povijest Daruvara* donosi i prikazuje Petar Feletar. I naposljetku knjigu Dagomara Degroota, *The Frigid Golden Age: Climate Change, the Little Ice Age, and the Dutch Republic, 1560-1720* prikazuje Adrian Filčić.

Dorian KOŠUTA

DRNJANSKA PJESMARICA (1687.), PRIREDIO IVAN ZVONAR, ODSJEK ZA ETNOLOGIJU ZAVODA ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI HAZU I OPĆINA DRNJE, ZAGREB – DRNJE, 2021., 211 STR.

U nakladi Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti iz Zagreba i Općine Drnje 2021. godine po prvi put u cijelosti je objavljen rukopis *Pjesmarice Jurja Ščerbačića / Cantiones Georgy Scherbachich* iz 1687., poznate i pod naslovom *Drnjanska pjesmarica*, s obzirom na to da su zapisivači pjesama uvrštenih u nju životom i djelovanjem povezani s podravskim selom Drnje kod Koprivnice, gdje se prvotno i čuvala. Radi se o podebljoj (86 str.) u kožu uvezanoj bilježnici koja sadrži većinom anonimne duhovne, ali i dio svjetovnih pjesama, pisanih starom kajkavštinom te nekoliko kajkavskih pjesama. Najveći dio pjesama zapisao je drnjanski učitelj i kantor Juraj Ščerbačić, prema kojem se pjesmarica nerijetko i naziva. Ostale pjesme zapisali su drnjanski kantori Juraj Cvetković i Mihael Kozarič. Pjesmarica se, kao što je spomenuto, prvotno čuvala u Drnju, gdje ju je pronašao i otkupio te poslije poklonio današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu svećenik i preporoditelj Stjepan Mlinarić. Pjesmarica se i danas tamo čuva, pod signaturom R 3140. Uz akademika Dragutina Feletara, koji je kao voditelj spomenutog Akademijina Odsjeka za etnologiju potaknuo izdavanje brojnih rukopisa koji se čuvaju u odsječnoj arhivi i drugdje, najveće zasluge za objavljivanje ovog rukopisa pripadaju mr. sc. Ivanu Zvonaru, umirovljenom varaždinskom srednjoškolskom profesoru hrvatskog jezika, koji je priredio rukopis za objavljivanje i popratio ga studijom *Mjesto i značaj »Pjesmarice Jurja Ščerbačića«* iliti *»Drnjanske pjesmarice«*. Zvonar je do danas, inače, priredio i objavio više knjiga iz područja stare kajkavske književnosti, uključujući i dva sveska sinteznog *Pregleda povijesti kajkavske usmene književnosti* (2014., 2016.). Rukopis pjesmarice donosi se u ovome izdanju usporedno u presliku na parnim stranicama knjige te u Zvonarovoj transkripciji na neparnim stranicama. Uz spomenuto, knjiga sadrži i predgovor akademika Feletara na hrvatskom i engleskom jeziku te tumač manje poznatih kajkavskih i ostalih riječi. Stručna suradnica na knjizi je dr. sc. Klementina Batina, a aecenzenti knjige su prof. emeritus dr. sc. Alojz Jembrih i prof. emeritus dr. sc. Stjepan Hranjec.

U spomenutoj studiji Zvonar ukazuje na činjenicu da *Drnjanska pjesmarica* pripada najstarijim rukopisnim kajkavskim zbornicima pjesama, a važna je i kao druga koja uz duhovne donosi i svjetovne pjesme. Prvo mjesto pripada *Martjanskoj pjesmarici* (*Mariborskoj / Mariborsko-prekomurskoj / Prekomurskoj pjesmarici*) većim dijelom s kraja 16. stoljeća. U svakom slučaju, stare kajkavske pjesmarice – od kojih su neke objavljene tek u 20. stoljeću, a za mnoge se vjerojatno još uvijek niti ne zna – važne su kao gotovo jedini pisani tragovi o kajkavskoj književnosti prije 18. stoljeća. Što se tiče *Drnjanske pjesmarice*, prve pjesme prate dijelove svete mise, kasnije ima onih koje također prate crkvenu godinu, pogotovo božićno i korizmeno vrijeme, dok je najviše zapisao posvećeno Djevici Mariji te više predstavlja ritmizirane molitve nego pjesme. Pritom valja napomenuti da su neke pjesme iz zapisivačeve suvremenosti, dok su neke mnogo starije, štoviše, Zvonar potvrđuje da su neke preuzete iz prethodnih pjesmarica, poput spomenute *Martjanske* ili *Pavlinske* iz 1644. Kajkavština kojom su pjesme zapisane bitno se razlikuje od podravske kajkavštine, zbog čega Zvonar sluti da njihovi zapisivači nisu bili rodnom iz Drnja nego su tamo samo službovali. Štoviše, s obzirom na štokavske i čakavske utjecaje smatra da su možda potjecali iz ozaljskog područja, gdje se prepliću sva tri hrvatska narječja. Kao što je spomenuto, uz duhovne *Drnjanska pjesmarica* donosi i nekoliko svjetovnih pjesama, među kojima je najzanimljivija ona koja govori o početku i završetku pobune Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana naslova *Alia vero de rebelione Comitum Petri Zriny (Druga istina o pobuni Petra Zrinskog)*. Nekoliko pjesama na latinskom jeziku za ovo izdanje preveo je Marko Rašić. Na kraju rukopisa nepoznati zapisivač (iz nepoznatih je razloga) zabilježio je »konjska vračva«, izbor narodnih lijekova za zdravlje konja.

U svakom slučaju, potrebno je pozdraviti objavu rukopisa *Drnjanske pjesmarice* zato što je time taj zbornik starih kajkavskih (i dijelom latinskih) pjesama konačno postao lako dostupan proučavateljima i čitateljima, što će zasigurno potaknuti nova jezikoslovna, književnopovijesna, etnološka i druga istraživanja, kakva slabije istražena kultura hrvatskog sjeverozapada prije 18. stoljeća svakako zaslužuje.

HRVOJE KEKEZ, KREŠIMIR REGAN, ZRIN – SREDNJOVIJEKOVNO SIJELO KNEZOVA BABONIĆA I ZRINSKIH, SREDNJA EUROPA, ZAGREB, 2020., 278. STR.

Agilni zagrebački nakladnik, Srednja Europa, koji se specijalizirao osobito za izdanja iz povijesti, izdao je monografiju tvrdoga grada Zrin na Zrinskoj gori, koji je u hrvatskoj povijesti srednjega i ranoga novoga vijeka odigrao osobito važnu ulogu. Urednik knjige je Damir Agičić, recenzenti su Krešimir Kužić i Zoran Ladić, a grafički urednik Tvrtko Molnar.

S obzirom da je tvrdi grad Zrin, koji je u osnovi izgrađen u srednjem vijeku, bio sjedište dvije slavne hrvatske plemićke obitelji, Babonića i Zrinskih, ova povijesna građevina za hrvatsku povijest i Hrvate ima posebno značenje, a ponajprije je simbol otpora protiv osmanskih osvajača. U opsežnom uvodnom dijelu knjige autori donose širok popis neobjavljenih i objavljenih izvora i kritički osvrt na brojnu literaturu. Tu je i pregled slikovnih izvora, popis tlocrta, crteža i fotografija, a donosi se i pregled arheoloških istraživanja i konzervatorskih radova na tvrdom gradu Zrinu. Bez obzira što je dosad o Zrinu pisano mnogo, ovo je sada najkompletnija monografija o ovom povijesnom gradu.

Nakon razrade važnosti geografskog smještaja i prometnog položaja Zrina autori donose temeljitu povijest utvrde Zrin. Najprije su razradili gradnju i razvoj utvrde u vrijeme knezova Babonića, a potom osobito detaljno od 1347. godine, kada Zrin postaje sjelo Bribirskih knezova Zrinskih, koji su pomicali svoje posjede pred osmanskim prodorima na zapad Hrvatske. Dakako posebno detaljno opisana je herojska prošlost Zrina u vrijeme borbi i osvajanja utvrde od osmanske sile.

Dokumentirana i znalačka je analiza arhitektonskog sklopa utvrde, s razvojnim građevinskim i obrambenim fazama. Posebno se arhitektonski i spomenički (sa stajališta povijesti umjetnosti i arhitekture) analiziraju pojedini dijelovi i funkcije tvrdoga grada Zrina: jezgra, ulazi, bedemi, branič-kula i bastioni, unutrašnje građevine, dvorska kapela, utvrđeno podgrađe (suburbium), te pojedine faze razvoja utvrde. S obzirom na razvoj i važnost Zrina (i kao sjedišta velikog vlastelinstva), ovdje se radi zapravo o određenoj aglomeraciji, koja ima centralne funkcije za širu okolicu. Zato je funkcioniranje aglomeracije, posebno u razvijenom i kasnom srednjem vijeku posebno analizirano. Pozornost je poklonjena i vjerskim funkcijama, te su prikazane zrinske crkve, Našašća Svetoga Križa i Sv. Marije Magdalene (Sv. Margarete). Razrađeni su i elementi geneze i razvoja zrinske aglomeracije tijekom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka.

Autori su dakako punu pozornost posvetili i razradi nastanka, razvoja i funkcioniranja velikog zrinskog posjeda (vlastelinstva) na Zrinskoj gori i oko Une. Tu su najveću pozornost poklonili prikazu (osim samoga Zrina) i ostalih utvrda i tvrđica na tom području. Tako je prikazana povijest i osnovna obilježja utvrda Čava (Čavnik, Dobra Njiva, Gorička, Gvozdansko, Jamnica, Komogovina, Lišnica, Novi na Uni, Rastuša, Pedalj-grad, Podmilanski grad, Prevršac, Semigrad, Stupnica i Svinica. Knjiga donosi dosad najpotpunije podatke o tim lokalitetima, kao i cijelom unskom vlastelinstvu Zrinskih. Valja svakako naglasiti da je ova knjiga opremljena velikim brojem povijesnih veduta, crteža, slika, planova pojedinih lokaliteta, kao i fotografijama današnjeg stanja.

Petar FELETAR

MARIJAN JAKUBIN – UZ 50. OBLJETNICU LIKOVNOG STVARALAŠTVA I 75. OBLJETNICU ŽIVOTA, IZLOŽBA I KATALOG, MUZEJ GRADA ĐURĐEVCA, 13. 5. – 12. 6. 2022.

U povodu životnog (75.) i stvaralačkog (50.) jubileja istaknutog hrvatskog slikara i likovnog pedagoga, prof. dr. sc. Marijana Jakubina, u Muzeju grada Đurđevca (u Starom gradu) otvorena je retrospektivna izložba njegovih radova. Uz izložbu je tiskan i obiman katalog, zapravo mala monografija o ovom zaslužnom umjetniku. Autorice tekstova su Edita Janković Hapavel (ravnateljica Muzeja), Sanda Stanačev Bajzek i Višnja Slavica Gabout.

Iako rođen u Zagrebu (1946.), Marijan Jakubin je Podravec, pa i živi na svojem konaku u Medveđički (Novo Virje) sve do 1962., kada odlazi na školovanje u Zagreb, gdje i trajno ostaje. Jakubin je školovani umjetnik, sa završenim studijem likovnog odgoja na zagrebačkoj Pedagoškoj akademiji i

povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu. I cijeli život radio je kao likovni pedagog upravo na zagrebačkoj Pedagoškoj akademiji, kasnije Učiteljskom fakultetu (1971.-2016.), gdje je odgojio stotine likovnih pedagoga, pa i umjetnika. Od 1971. (Salon Škole primijenjenih umjetnosti u Zagrebu) do 2022. (Salon Muzeja grada Đurđevca) priredio je 17 samostalnih izložbi, a sudjelovao je na još stotinjak skupnih nastupa. Pisac je brojnih likovnih udžbenika i knjiga, te dobitnik prestižnih nagrada.

U svojem likovnom stvaralaštvu Jakubin eksperimentira od modernističkih do realističkih pristupa. U prvoj fazi slikao je tamne game s minimalnim likovima i sadržajima, a kasnije se otvorio prema svjetlu i koloritu. Ili kako je u katalogu zapisala Sanda Stanačev Bajzek: »Marijan Jakubin polivalentan je umjetnički stvaralac. Stvorivši jasni osobni identitet plastičnim likovnim sustavima, tendencijom prema čistoći i univerzalnosti umjetničkog jezika, Jakubin svjedoči o osobnosti likovne sintakse, potencirane redukcioničkim pristupom koji proizlazi upravo iz individualnog, vlastitog doživljaja svijeta koji ga okružuje, ali i onoga koji pronalazi u sebi. Ugrađujući u strukturu djela čistoću izražajnosti i kompozicije slike čiju vrijednost i potentnost neprestano revalorizira prinosom univerzalnih estetskih i vječnih duhovnih vrijednosti«. O Jakubninu je likovni kritičar Ivan Ladislav Galeta zapisao i ovo: »Jakubin je jedan od onih, koji su se usudili ući u mrak i osjeća ga jednako vrijednim kao i svjetlo, a potreban mu je da bi pokušao obuhvatiti život u cjelini«.

Posebna su, pak, priča Jakubinovi vitraji, koji se danas nalaze u crkvama širom Hrvatske (i šire). Jakubin ističe da »sakralna umjetnost mora biti u funkciji crkvenog prostora, prvenstveno u liturgiji, komunikaciji s Bogom kroz molitvu...«. Njegovi vitraji to odista jesu, iako nisu slikani realistički, ali su igra svjetla i boje. Pogotovo dominira plava i crvena, ti vitraji zato podsjećaju na slavne Chagallovske.

Petra SOMEK

PARKOVI – SPONA GRADA I PRIRODE, UR. SINIŠA GOLUB I PETRA SOMEK, MERIDIJANI I MEĐIMURSKA PRIRODA, ZAGREB-ČAKOVEC, 2022., 368 STR.

Uz potporu europskog fonda (Interreg, Hungary-Croatia) napisana je i objavljena vrijedna ekološka knjiga »Parkovi – spona gradova i prirode«. Izdavači su jedna od najagilnijih hrvatskih županijskih zavoda za zaštitu prirodne baštine – Međimurska priroda, te Izdavačka kuća Meridijani. Ova dva nakladnika su prije dvije godine izdala i jednu od ponajboljih knjiga o prirodnoj baštini u ovom dijelu Europe, pod naslovom »Međimurska priroda«. Tekstovi su objavljeni na hrvatskom i engleskom, a sažeci i na mađarskom jeziku. Autori priloga su ugledni stručnjaci-ekolozi iz Hrvatske, Mađarske i SAD, a knjigu su znalački uredili Siniša Golub i Petra Somek.

Ova knjiga je, zapravo, jedno od rijetkih takvih izdanja u ovom dijelu Europe, a zacijelo prva u Hrvatskoj, koja se bavi ovom prevažnom ekološkom temom. Naime, u svijetu već danas u gradovima živi gotovo 60 posto stanovništva, a do 2050. taj pokazatelj popet će se i na 80 posto. Dakle, u uvjetima urbaniziranih sredina živi većina svjetskog stanovništva. Za njihov (zdraviji život izuzetna je važnost gradskih parkova i zelenila. Zato čovjek mora s parkovnom prirodnom baštinom graditi pažljiv, zaštitnički međuodnos. Ova knjiga upozorava na važnost gradskih parkova, s različitim aspektima problematizira spomenike parkovne arhitekture. Osobito se razrađuju dobrobiti urbanih parkova, njihovu genezu i razvoj, te kako s njima ekološki gospodariti i štititi. Navedeni su dobri primjeri iz prakse, koji su vezani uz revitalizaciju gradskih parkova i zelenila.

U uvodu je prikazano »putovanje« jednog stabla kroz IUCN kategorije. Zatim Mladen Maradin razrađuje geografsko-klimatsko značenje parkova u urbanim područjima, a Hrvoje Dečak prikazuje ostvarenje futurističkog projekta gradskog parka na vodi – Little Island u New Yorku. Posebnu pozornost hrvatske ekološke javnosti zadnjih je godina izazvala smjela realizacija revitalizacije gradskoga parka oko dvorca Pejačević u središtu Virovitice. O dosezima i važnosti toga programa piše Milko Puncer. Posebna pozornost posvećena je parkovnoj arhitekturi u Međimurju, a pogotovu perivoju Zrinskih oko staroga grada u Čakovcu. Povijest toga izuzetnog perivoja donosi Nikola Cik, o povijesnom kontekstu zaštite perivoja Zrinskih u Čakovcu piše Mihaela Mesarić, a stanje parkovne arhitekture u Međimurju analizira Sara Srša.

O povijesnom slijedu i današnjem stanju posebno vrijednog perivoja oko dvorca Feštetić u mađarskom gradu Keszthelyu, na južnoj obali Balatona, piše Lorand Bali. Iz Mađarske se javljaju i autori Robert Matics, Zoltan Schneider i Akos Klein, koji problematiziraju ulogu i važnost urbanih staništa u očuvanju ptičjih zajednica, a na primjeru naselja u Županiji Zala. Novinar i publicist Željko Žutelija zauzeto piše o povezanosti parkova i ljudske svakodnevice, na primjeru Zagreba, a Morana Bačić donosi zanimljiv prikaz iskustva javne ustanove u upravljanju Perivojem Vladimira Nazora u Zadru, koji je osobito vrijedan spomenik parkovne arhitekture na Jadranu.

Sonja Karoglan Todorović razrađuje estetske, ekološke, zdravstvene i socio-ekonomske dobrobiti urbanih javnih parkova, bez kojih, zapravo, život u gusto naseljenim urbanim područjima ne bi bio moguć. Jedan od urednika knjige, Siniša Golub, ravnatelj »Međimurske prirode«, donosi polemičku i poticajnu analizu pod naslovom »Svačiji i ničiji: gradski park kao ogledalo društva«. Marko Randić piše o razlikama (u karakteristikama i načinu održavanja) između parka-šume i spomenika urbane parkovne arhitekture, a na primjerima iz Primorsko-goranske županije. Američki autor, Marcy Huffaker iz Wisconsin, donosi američka iskustva u obnovi i održavanju neiskorištenih zelenih površina na primjeru malog grada – Baraboo kod Chichaga.

Dva članka sociološko-biološkoga karaktera nalaze se pri kraju knjige. Marina Butorac piše o parku kao zelenom srcu grada, odnosno o važnosti vrtova i perivoja u urbanim područjima. Ivica Tikvić problematizira utjecaj ekoloških čimbenika na stabla u urbanim sredinama i funkcioniranja stabala u šumskim ekosustavima. Na kraju, Goran Huljenić piše o potrebi i načinima brige i sanacije starih stabala u urbanim sredinama.

Valja istaknuti da je knjiga vrlo bogato i umješno opremljena dobrim fotografijama i drugim ilustracijama, a grafičku opremu potpisuje Petra Somek.

Dragutin FELETAR

ROBERT ČIMIN: ARHEOLOŠKI GENOM PODRAVINE, RAZVOJ I PROSTORNA ORGANIZACIJA SREDNOVJEKOVNIH POSJEDA NA PODRUČJU GORNJE KOMARNICE, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, KOPRIVNICA, 2022., 480 STR.

Krajem travnja 2022. godine javnosti je predstavljena nova publikacija u izdanju Izdavačke kuće Meridijani, autora dr. sc. Roberta Čimina. Radi se o skraćenoj verziji autorove doktorske disertacije, prilagođenoj monografskom izdanju, koja je obranjena 2020. godine pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. O veličini originalnog rada svjedoči činjenica da je »skraćena« verzija koju će čitatelj imati pred sobom predstavljena na čak 480 stranica. Budući da se radi o rezultatima doktorske disertacije knjiga predstavlja rezultate višegodišnjih arheoloških istraživanja prostora Gornje Komarnice koju, temeljem povijesne topografije, rezultata istraživanja i, ono najvažnije, donesenim zaključcima, autor predstavlja kao povijesnu podlogu razvoja, smještaja i pojma današnjeg prostora Podravine, o čemu naznaku daje već i u samom naslovu.

Knjiga je podijeljena na četiri glavna poglavlja: Crkve i groblja; Utvrđenja; Naselja; Prostorna analiza. Kroz prva tri poglavlja predstavljeni su rezultati terenskih istraživanja različitih, tj. glavnih tipova arheoloških lokaliteta koji zajedno čine jednu cjelinu u kontekstu istraživanja određenog prostora tijekom razdoblja razvijenog i kasnog srednjeg vijeka: crkva i mjesno groblja kao središte religijskog života, utvrde kao središte / sjedište svjetovne vlasti, naselja kao pokretač i okosnica života. U istraživanju navedenih tema autor je svakoj pristupio na isti metodičan način – istražio je po tri cjeline crkve i groblja, utvrđenja i naselja. Tako u prvom poglavlju predstavlja istraživanja provedena na crkvama Sv. Nikola u Koprivnici, crkvi Sv. Jurja na lokalitetu Sošice 1 kod Đurđevca te crkvi Sv. Martina u Virju. U drugom poglavlju predstavljeni su rezultati istraživanja koprivničke tvrđave, visinske utvrde Kamengrad u Starigradu te nizinske utvrde Gorbonok kod Kloštra Podravskog. U poglavlju Naselja predstavlja rezultate istraživanja naselja Mekiš – Zgruti 1, Podravske Sesvete – Ruškova greda te Mekiš – Crlenika 2, koja ujedno pripadaju vlastelinstvu koje je upravljano iz utvrde Gorbonok. Istražujući sva tri tipa arheoloških lokaliteta koji čine okosnicu života određenog prostora tijekom navedenih razdoblja, autor

je kroz prikupljene materijalne predmete te njihovu tipološku klasifikaciju dobio uvid u sliku razvoja i funkcioniranja svakog od navedenih mikroprostora te promjena koje se u njemu zbivaju.

Paralelnu fazu istraživanja predstavljenih u prva tri poglavlja čini interpretacija podataka prikupljenih tijekom brojnih terenskih pregleda koji su rezultirali bazom od 383 arheološka lokaliteta, za koje autor navodi sve poznate karakteristike, ali i količinu prikupljenog materijala, čime razdvaja lokalitete po veličini i vremenu zaposjedanja (Katalog lokaliteta). U daljnjoj interpretaciji autor ne uzima u obzir samo arheološki kontekst prikupljenih površinskih nalaza (koje također prezentira u bogatom katalogu nalaza, koji ukupno čine 742 predstavljena predmeta) već ih povezuje i uspoređuje s povijesnim podacima srednjovjekovnih naselja, crkva, groblja i utvrda. Time u analizu uvodi novi metodološki pristup u obradi i interpretaciji podataka, a koje jasno prezentira i interpretira kroz brojne karte i tabele. Upravo ta interpretacija i međusobna korelacija podataka čini okosnicu poglavlja Prostorna analiza, unutar kojeg su predstavljeni zaključci disertacije, tj. cjelokupne prostorne analize različitih tipova lokaliteta i podataka koji su prikupljeni na njima. O dubini povijesno-arheološke analize u koju je autor zašao svjedoči i činjenica da je u sklopu Prostorne analize zasebno i iscrpno obrađena crkvena organizacija, a zasebno upravna organizacija te da je, analizom toponima te prikupljenog materijala, u gotovo 48% slučajeva uspio povezati povijesno dokumentirana naselja na prostoru Gornje Komarnice s položajima arheoloških lokaliteta. Iako je, kako i sam autor u posljednjem poglavlju navodi, dosad bilo pojedinačnih slučajeva vezanih uz povezivanje arheoloških lokaliteta s povijesno utvrđenim naseljima, ovo djelo predstavlja prvu sintetsku analizu jednog većeg prostora, temeljem trenutno dostupnih i poznatih podataka. Navedena činjenica ovo djelo stoga čini kapitalnim i nezaobilaznim u daljnjem proučavanju srednjovjekovne povijesne i arheološke slike Gornje Komarnice, a ono ujedno postavlja i metodološke temelje za sva slična i buduća istraživanja.

Ivan VALENT

ZVONIMIR IŠTVAN: HRVATSKO ŠUMARSKO DRUŠTVO OGRANAK KOPRIVNICA, 1956.-2021. HRVATSKO ŠUMARSKO DRUŠTVO, OGRANAK KOPRIVNICA, ZAGREB, KOPRIVNICA, 2021., 116 STR.

Na kraju 2021. godine objavljena je samostalna knjiga Zvonimira Ištvana o Ogranku Hrvatskog šumarskog društva koje djeluje u Koprivnici od 1956. godine. Upravo je 65. obljetnica osnutka ovog ogranka bila povod za objavljivanje knjige. S obzirom na dosadašnje iskustvo i zapažene rezultate u obradi tema iz povijesti šumarstva Podravine, Zvonimir Ištvan se prihvatio rekonstrukcije djelovanja koprivničkog ogranka Hrvatskog šumarskog društva. U tome je uspio unatoč poteškoćama koje su ga sputavale, a to je prvenstveno nedostatak izvornog arhivskog gradiva. No, autor se je još jednom dokazao kao vješt istraživač i nadoknadio je nedostatak dokumenata obilnim korištenjem novinskih članaka i različitih osobnih bilješki članova dotičnog ogranka. Ogranak u Koprivnici jedan je od 19 ogranka Hrvatskog šumarskog društva koji djeluju u Hrvatskoj, a koje je osnovano u jeku hrvatskog narodnog preporoda u prvoj polovini 19. stoljeća. Stoga je Ištvan izradio popis članova Hrvatskog šumarskog društva s područja na kojem danas djeluje koprivnički ogranak, a koji su bili aktivni u to najstarije doba.

Preteča koprivničkog ogranka Hrvatskog šumarskog društva bio je Šumarski klub u Koprivnici koji je osnovan 1956. godine i čije je djelovanje do 1960. godine opisano na početku knjige. Autor je rekonstruirao rad Šumarskog kluba predstavivši prikupljene podatke kronološkim redom, a koji se odnose uglavnom na skupštine, stručne ekskurzije, predavanja, instruktaze i šumarske zabave. Ono što će biti korisno svima koji se bave gospodarskom poviješću su podaci o ulozi Šumarskog kluba u pokretanju drveno-industrijskog kombinata u Podravini. Pošto je 1961. godine matično šumarsko društvo reorganizirano u administrativnom smislu, tako je i Šumarski klub iz Koprivnice od 1962. godine djelovao pod nazivom Šumarsko društvo Koprivnica. Predsjednici koprivničkog šumarskog društva po dužnosti su sudjelovali u radu plenuma Saveza šumarskih društava Hrvatske. Na lokalnoj razini nastavili su održavati stručne ekskurzije i predavanja o važnim gospodarskim i tada aktualnim problemima. Zanimljivo je da su organizirali ekskurzije u domovini i inozemstvu: Austrija, Italija, Češka, Bugarska, Rumunjska, Slovenija, Bosna i Hercegovina i drugdje.

U posebnom poglavlju opisano je djelovanje Ogranka Šumarskog društva u Koprivnici tijekom posljednjih 30 godina djelovanja, odnosno od 1991. do 2021. godine. Spomenuti su uspjesi šumara s ovoga područja, a posebno je istaknuta međunarodna suradnja. Tu su osnovni podaci o upravi društva, predsjednicima, tajnicima i blagajnicima. Pobrojene su aktivnosti kao što su stručna predavanja, radne akcije, šumarske zabave, stručne ekskurzije i izleti, likovne kolonije te izdavaštvo i sponzorstva. Sve to svjedoči o bogatstvu aktivnosti u društvu i doprinosu njegovih članova razvoju šumarske struke, ali i zajednici u kojoj žive i djeluju. Kao i u drugim Ištvanovim knjigama koje su posvećene povijesti šumarstva, i u ovoj se nalazi Šematizam – *popis svih zaposlenih u Upravi šuma Podružnica Koprivnica*. Ovo je sedmi takav popis koji je objavio Zvonimir Ištvan i koji sadrži ažurirani popis svih osoba u UŠP Koprivnica, odnosno šumarijama u Čakovcu, Đurđevcu, Ivancu, Kloštru Podravskom, Koprivnici, Križevcima, Ludbregu, Repašu, Sokolovcu i Varaždinu te u radnim jedinicama mehanizacije i prijevoza u Đurđevcu i rasadničarstva u Koprivnici.

Osim što je doprinos poznavanju povijesti Podravine, ova knjiga je svakako još jedan vrijedan doprinos poznavanju povijesti šumarstva u Hrvatskoj i pogotovo doprinos poznavanju biografija šumara i drugih osoba zaslužnih za razvoj šumarske struke. Možemo pretpostaviti da će ova knjiga poslužiti drugim ograncima Hrvatskog šumarskog društva kao predložak za izradu svojih monografija, ako to već nisu učinili. Zvonimir Ištvan pokazao je kako se to može napraviti čak i u situacijama kada se čini da nema dovoljno arhivskog gradiva i kada je ono tek djelomično sačuvano. S druge strane, vjerujem da će ova knjiga potaknuti druge stručnjake da istražuju i pišu o nekim temama koje je Zvonimir Ištvan dotaknuo u ovoj knjizi, a pogotovo iz područja gospodarske povijesti i povijesti okoliša.

Nikola CIK

MATEJ IŠTVAN: KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO MOLVE, 1965.-2020. OPĆINA MOLVE, MOLVE, 2021., 346 STR.

Mladi povjesničar Matej Ištvan objavio je opsežnu monografiju o Kulturno-umjetničkom društvu iz Molva povodom 55. obljetnice djelovanja. Izdavač knjige je Općina Molve, a suizdavači su KUD Molve i Društvo za povjesnicu i starine Molve. Urednik knjige je Zvonimir Ištvan, a recenzenti su Dražen Podravec i akademik Dragutin Feletar. Iz predgovora koji je napisao načelnik Općine Molve Zdravko Ivančan doznajemo da je jedna od namjera ove knjige istaknuti ulogu KUD-a Molve u očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine Molva. Svojevrni proslav knjizi napisala je etnologinja iz Muzeja grada Koprivnice Vesna Peršić Kovač koja je dala pregled sadržaja knjige i opisala njen doprinos valorizaciji očuvanja kulturne baštine i tradicije u Molvama tijekom 55 godina djelovanja KUD-a. U uvodnom dijelu je autor predstavio kojim se izvorima koristio pri izradi knjige. To su prvenstveno iskazi kazivača koji su bili članovi KUD-a Molve, zatim pisani povijesni izvori kao što su tajnički zapisnici, spomenica osnovne škole Molvama, novinski članci, fotografije, različite publikacije, a u izvor spoznaja ubraja i vlastito iskustvo rada u KUD-u.

Sadržaj knjige podijeljen je u više poglavlja u kojima je kronološkim redom opisan kulturni amaterizam, folklor i djelovanje KUD-a u Molvama tijekom proteklih desetljeća. Na početku knjige autor je definirao osnovne pojmove kojima se bavi u knjizi, a to su: kultura, umjetnost i folklor. Prvo poglavlje nosi naziv *Povijest folklorne struke* u kojem najprije problematizira tradiciju obrazovanja folklornih voditelja u 20. stoljeću. Pri tome je istaknuo ulogu poznatog hrvatskog etnokoreologa Ivana Ivančana (1927.-2006.) iz Molva. Nekoliko kratkih tekstova posvećeno je glazbenom, kazališnom i likovnom amaterizmu u Molvama.

Sljedeće poglavlje nosi naziv *Folklor molvarskog kraja*. Tu je vrlo zanimljiv tekst o crkvenoj glazbi u Molvama u razdoblju od 18. stoljeća do današnjih dana. Slijedi tekst o amaterskim glazbenim sastavima (uglavnom tamburaški sastavi) koji su djelovali u Molvama tijekom 20. stoljeća. Ovdje treba spomenuti da je autor prikupio fotografije na kojima su članovi opisanih glazbenih sastava, a koje su opremljene detaljnim opisima. Na isti način obrađena je povijest vokalne glazbe pri čemu je opisana uloga pjevanja u svakodnevnom životu stanovnika Molvi kao i pjevanje u crkvenom zboru. Uz to je opisan i plesni folklor s podacima o plesanju kola, pogotovo svatovskih i vuzmenih (uskrsnih). Ovdje

je posebno došlo do izražaja autorovo odlično poznavanje lokalnog nazivlja tradicionalnih plesova pa ove podatke možemo smatrati doprinosom poznavanju molvarškoga govora.

U posebnom poglavlju opisani su molvarski svati (svadbe i svadbeni običaji u Molvama) od sredine 19. do sredine 20. stoljeća. Autor je najprije opisao svatovske običaje u drugoj polovini 19. stoljeća kada su Molvarci još živjeli u kućnim ili obiteljskim zadrugama, a onda u razdoblju od 1870-ih godina do Prvog svjetskog rata kada je krajiška uprava u nekadašnjoj Vojnoj krajini ili granici, kamo su spadale i Molve, zamijenjena onom građanskom ili civilnom. Tu su i stihovi najstarijih poznatih svatovskih pjesama kakve su se pjevale u Molvama. Posebno su obrađeni svati u Molvama između dva svjetska rata te u razdoblju od 1945. do 1965. godine. Folklor u likovnom izražavanju i molvarska narodna nošnja još su neke od obrađenih tema.

Kulturnim organizacija koje su djelovale u Molvama prije osnutka KUD-a posvećeno je posebno poglavlje. Tu je opisano djelovanje tamburaškog orkestra u sastavu Hrvatske pučke knjižnice u Molvama, zatim organizacija Seljačke sloge u Molvama i Repašu i limena glazba molvarškoga DVD-a. Napokon je opisan početak djelovanja KUD-a u Molvama, odnosno osnutak folklorne grupe u okrilju molvarske osnovne škole 1965. godine. Tekst o djelovanju KUD-a u prva dva desetljeća popraćen je mnoštvom fotografija i preslika novinskih članaka. Na sličan način opisano je djelovanje i u sljedećim desetljećima s napomenom da je od 1994. godine sadržaj raspoređen po godinama. Spomenimo da se taj pregled prostire na dvije stotine stranica pa to svjedoči o količini objavljenih materijala.

U posebnom dijelu opisan je Zadržni dom, odnosno Dom kulture, čija je gradnja započela u doba Drugoga svjetskog rata, a koji je bio dom KUD-a Molve. Ukratko je opisana izdavačka djelatnost KUD-a Molve. Na kraju je popisana imovina KUD-a Molve sa stanjem na kraju 2020. godine u čemu je sadržana ženska i muška podravska, međimurska i zagorska narodna nošnja te tambure i tradicijska glazbala. Tu je i abecedni popis imena aktivnih, pasivnih i počasnih članova KUD-a Molve od 1985. do 2020. godine. Na kraju knjige nalaze se zaključak, sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku te recenzije i popis korištene literature i izvora. Knjiga Mateja Ištvana može poslužiti i drugim Kulturno-umjetničkim društvima da izrade slične monografije o svojem djelovanju.

Nikola CIK

JOSIP TOMEC: VIRJE, 1897. – 1904., ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE, KNJIGA 62, PRIREDILI DRAGUTIN FELETAR, ANĐELA FRANČIĆ I JOŽA HORVAT. HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB, VIRJE, 2021., 493 STR.

Kao 62. knjiga *Zbornika za narodni život i običaje* objavljen je opsežan etnografski rad o Virju na prijelazu s 19. na 20. stoljeće, a čiji je autor Josip Tomec. Taj rad nastao je na temelju poznate *Osnove* Antuna Radića u doba kada je relativno mnogo seljaka prionulo pisanju etnografskih zapisa o mjestima u kojima su živjeli. No, rijetko koji je u tome bio toliko vješt i uspješan kao što je bio Josip Tomec (1854.-1908.) iz Virja. Iako se o njemu zna vrlo malo, možemo zaključiti da je Josip Tomec bio pismeni seljak koji je osnovnu školsku naobrazbu stekao u rodnom Virju, a prema vlastitom svjedočanstvu bio je jako zainteresiran za knjigu, odnosno za čitanje i pisanje. Svatko tko će pročitati njegovo djelo, zaključit će da je Tomec bio izrazito talentiran pisac, te je očito bio načitan, koliko je to bilo moguće biti jednom skromnom seljaku u Virju u 19. stoljeću. Možemo pretpostaviti da je čitao barem Radićevo glasilo *Dom* i da je vjerojatno imao i vlastite knjige iz, primjerice, naklade Matice hrvatske. Stoga prepletanje kajkavštine i štokavštine u tekstu, na što upozoravaju jezikoslovci Anđela Frančić i Joža Horvat u svojim popratnim studijama, možemo smatrati još jednim dokazom da je Tomec očito bio školovan i načitan što je utjecalo na njegovo literarno izražavanje. Kako bilo, pred znanstvenom i stručnom, te širom javnošću, nalazi se velebno etnografsko djelo koje je gotovo 120 godina stajalo u arhivi Odsjeka za etnologiju HAZU. Na izdavanju ovog djela možemo zahvaliti djelatnicima Odsjeka za etnologiju HAZU na čelu s akademikom Dragutinom Feletarom koji je glavni i odgovorni urednik *Zbornika za narodni život i običaje*, časopisa koji izlazi od kraja 19. stoljeća.

Sadržaj knjige sastoji se od vjernog prijepisa Tomčevog rukopisa i više popratnih studija. Uvodnu studiju s biografskim podacima o Josipu Tomcu i njegovoj suradnji s Antunom Radićem, kao i prilikama u Virju u doba nastanka rukopisa, napisao je akademik Dragutin Feletar. On je pažljivo izabrao i više desetaka slikovnih priloga iz vlastite fotoarhive kojima je ilustrirana knjiga, a neke od objavljenih starih fotografija potječu upravo iz vremena kada je u Virju živio i stvarao Josip Tomec. Kratak dijalektološki osvrt na Tomčev rukopis izradio je jezikoslovac Joža Horvat. Tomec je bio marljiv pisac i sakupljač pa je njegov rukopis opsega preko šest stotina stranica. Sadržaj je podijeljen u dvanaest velikih poglavlja koja se sastoje od mnoštva manjih tema. Prvo je poglavlje o prirodi, odnosno svojevrsni geografski opis okoliša Virja s podacima o prirodnim obilježjima, flori i fauni. U drugom je poglavlju opisao ljude i to toliko detaljno da je opisao sve dijelove tijela kao i tada poznate bolesti i njihove simptome. Ne treba posebno spominjati da je sve to napisano na izvornom virovskom kajkavskom govoru što čitavo djelo čini posebno zanimljivim. Sve što čovjek može zamisliti da se nalazi oko njega i da je koristio u svakodnevnom životu u različitim godišnjim dobima opisano je u dva velika poglavlja. Tu su opisane starinske kuće i dvorišta, hrana i posuđe, odjeća i obuća, te najrazličitije sprave i oruđe. U posebnom poglavlju opisani su svi poslovi, od lova, preko uzgoja stoke i odnosa prema kućnim ljubimcima, pa do obrade zemlje i kućnih poslova. Posebno su zanimljivi tekstovi o građenju i izradi rukotvorina. Istaknimo samo to da je Tomec tako detaljno i precizno opisao izradu nareda za tkanje i cijeli proces izrade domaćeg platna (od sadnje lana i konoplje do bijeljenja gotovog platna) da bi prema tim opisima sve te poslove bilo moguće ponoviti i danas. Velik trud je Tomec uložio u opisivanje međuljudskih odnosa i ponašanja ljudi u Virju. Nije se ustručavao koristiti imena svojih suvremenika i kazivača, a s čitateljima je podijelio i vlastita iskustva, kao što je primjerice njegova nesretna ljubav i dogovoreni brak. Vrlo detaljno su opisani najrazličitiji običaji kao što su običaji kod jela, zajedničkih poslova, posuđivanje i pomaganje, kumstvo, ali i svađe i razmirice. Posebno su opisani običaji vezani uz tri osnova vitalna događaja, a to su porod, ženidba i smrt. Od ovih običaja do danas je u praksi sačuvan tek vrlo mali dio, pa su Tomčevi zapisi svjedočanstvo o bogatstvu narodnih običaja u Virju u 19. stoljeću. Posljednjih nekoliko poglavlja posvećeno je narodnom stvaralaštvu i mudrostima. Tako je tu nekoliko narodnih pjesama, poslovice, pripovijetki i priča od kojih se neke odnose na tumačenje prošlosti Virja. Općenito se Tomec na nekoliko mjesta upustio u interpretiranje nastanka i razvoja svojeg rodnog Virja. Slijedi pregršt tekstova o narodnim vjerovanjima, gatanjima, bajanjima i vraćanjima.

Nabrajajući samo djelomično teme koje je obradio Josip Tomec dolazimo do zaključka da je u jednom ovakvom prikazu nemoguće dočarati njegovu minucioznost i temeljitost u radu. Svatko tko uzme knjigu u ruke pronaći će nešto zanimljivo za sebe, stručnjaci će naići na gotovo neiscrpno vrelo podataka, a za sve one koji proučavaju prošlost Virja i Podravine, pogotovo etnologue, povjesničare i jezikoslovce ovo će biti referentno djelo za njihova istraživanja. O kvalitetama Tomčevog rukopisa govori i popratna studija koju su napisali Anđela Frančić i Joža Horvat s posebnim osvrtom na strukturu rukopisa i postupke primijenjene u priređivanju rukopisa što će svakome olakšati čitanje i korištenje teksta. Tome će pripomoći i rječnik manje poznatih riječi i izraza koji su također priredili Anđela Frančić i Joža Horvat. Stoga možemo zaključiti da je Tomčevo djelo ujedno i riznica virovskoga govora koja može poslužiti kao polazište za izradu rječnika toga podravskog mjesta. Kao što smo mogli čuti na predstavljanju u Virju ovo je monografsko djelo podjednako važno za lokalnu zajednicu gdje je to djelo nastalo, kao i za etnologiju kao struku općenito. Naime, Virje je jedno od tridesetak mjesta koje ima ovakvu etnografsku monografiju i zato očekujemo da će knjiga, koja se čita poput uzbudljivog romana, biti dobro prihvaćena u širokom krugu čitatelja.

Nikola CIK